

En Terecht!

Onderzoek naar de beleving en het begrip van jeugdige verdachten en zijn of haar ouders tijdens een strafzitting bij de rechter.

MGA ten Heggeler (3240150)

MGM de Laat (3368165)

DB van Schaik (3252825)

AAA de Vreede (3437701)

Opleiding: Pedagogische wetenschappen

Cursus: Bachelorthesis Pedagogische Wetenschappen '09-'10 (200600042)

Docent: Sanne de Vries

Groep: A2

Datum: 30-06-2010

Voorwoord

Voor u ligt het eindartikel ten behoeve van de bachelorthesis Pedagogiek aan de Universiteit van Utrecht. De samenleving en de pedagogische beroepspraktijk zijn voortdurend in ontwikkeling. Deze ontwikkelingen vragen om onderzoek, vernieuwing en verbetering. Dit artikel is gericht op het raakvlak tussen het recht en de pedagogiek. Er is onderzoek gedaan naar de beleving van de jeugdige verdachte en zijn ouders in de context van een strafzitting in de rechtbank. Centraal staat het begrip van de jeugdige van regels en rituelen tijdens de zitting en zijn emotionele beleving. Er is aandacht geweest voor de cognitieve, morele en de sociaal emotionele ervaring van de jeugdige verdachte en de ouders.

Middels literatuur- en praktijkonderzoek, waarbij we op zoek zijn gegaan naar achtergrondinformatie, methodieken, instrumenten en oplossingen, zijn we in staat geweest om een pedagogisch vraagstuk te benaderen binnen de specifieke setting van de rechtbanken te Rotterdam en Roermond. Doordat we ons een aantal onderzoeksvaardigheden hebben eigen gemaakt, die betrekking hebben op de planmatige, praktische, theoretische en inhoudelijke aspecten van onderzoek, is het mogelijk geweest de gehele empirische cyclus te doorlopen. Daarnaast is dit onderzoek voor ons interessant geweest, omdat wij in onze toekomstige beroepspraktijk ook te maken kunnen krijgen met jeugdigen die een strafbaar feit hebben gepleegd.

Bij deze willen wij de rechtbanken te Rotterdam en Roermond bedanken voor hun medewerking aan ons onderzoek en de toestemming die zij gegeven hebben voor het bijwonen van de jeugdstrafzittingen. Ook de jeugdigen en de ouders willen wij bedanken voor hun medewerking en tijd die zij bereid waren te steken in onze interviews. Ten slotte willen wij Sanne de Vries bedanken, als docente aan de Universiteit, voor haar steun, support, informatie, en prettige begeleiding gedurende onze werkzaamheden aan de bachelorthesis.

Myra ten Heggeler

Miranda de Laat

Daan van Schaik

Angèle De Vreede

Utrecht, Juni 2010

De beleving en het begrip van jeugdige verdachten en zijn of haar ouders tijdens een strafzitting bij de rechter.

Myra ten Heggeler, Miranda de Laat, Daan van Schaik en Angèle De Vreede

Samenvatting

Inleiding: Er is onderzoek gedaan naar het begrip en de beleving van de jeugdige verdachte en diens ouders tijdens de strafzitting bij de rechter. De nadruk ligt op de volgende drie gebieden: cognitief vermogen, moreel vermogen en sociaal-emotioneel vermogen. *Methode:* Er zijn interviews gehouden met zeventien jongens en één meisje in de leeftijd van 12 tot 18 jaar oud die allen terecht stonden voor verdenking van het plegen van een strafbaar feit in de rechtbanken te Rotterdam en Roermond. De ouder(s) van de betreffende jeugdigen zijn eveneens geïnterviewd. Tevens is er tijdens de jeugdstrafzitting geobserveerd met behulp van een gestructureerde observatielijst. *Resultaten:* Jeugdigen hebben vaak geen idee wat zij kunnen verwachten tijdens een strafzitting of hebben moeite dit correct onder woorden te brengen. Ze vinden het terecht dat ze op zitting moeten verschijnen maar vinden de uitspraak vaak onrechtvaardig. Echter, het is wel duidelijk waarom een straf wordt opgelegd en wat deze inhoudt. Wanneer jeugdigen door de rechter terecht gewezen worden ervaren zij morele gevoelens. Ook roept de strafzitting zenuwen op, welke na afloop van de zitting afgenomen zijn. De beleving van ouders hangt niet samen met de komst naar de strafzitting. In tegenstelling tot ouders die vinden dat de jeugdige schuldig is, ervaren ouders die vinden dat de jeugdige onschuldig is, vaak negatieve gevoelens tijdens de strafzitting. *Conclusie:* Lang niet alle jeugdigen kunnen de zitting voldoende begrijpen. Wel ervaren jeugdigen morele gevoelens en met name zenuwen gedurende een zitting. Ouders ervaren tijdens de jeugdstrafzitting overwegend positieve gevoelens, als rechtvaardigheid van de straf. *Kernwoorden:* Jeugdstrafzitting, jeugdige, ouders, beleving, begrip.

Inleiding

In Nederland bestaat er een speciaal strafrecht voor jeugdigen van 12 tot 18 jaar, het jeugdstrafrecht. Typerend voor het jeugdstrafrecht is dat deze een eigen pakket aan straffen en maatregelen omvat en speciale procesregels heeft. Deze straffen en maatregelen hebben vooral een pedagogisch karakter en met name de speciale procesregels dienen ter bescherming van de jeugdige (Janssen, 2006). Het jeugdstrafrecht heeft als doel zoveel mogelijk in het belang van het kind te handelen (Garfinkel & Nelson, 2004; Mijnaerends, 2008).

Naast deze formele rechtsaspecten blijkt ook de benadering van de jeugdige door de kinderrechter pedagogische dimensies te kennen. De kinderrechter speelt vanuit de inquisitoire rechtspleging een belangrijke en actieve rol tijdens de jeugdstrafzitting. Niet alleen op het gebied van de formele besluiten, maar ook op het gebied van het creëren van een bepaalde sfeer gedurende de zitting (Beaulieu & Cesaroni, 1999). Het is de rechter die vragen stelt en de jeugdige en de ouders laat vertellen. Na het lezen van het ten laste gelegde feit, vraagt de rechter gewoonlijk of de jeugdige verdachte en de ouders begrijpen wat er is gezegd (Enschedé, 2005). De persoonlijke eigenschappen en vaardigheden van de rechter spelen een rol bij deze pedagogische communicatie (Weijers & Hokwerda, 2003).

Weijers (2008b) beschrijft drie pedagogische dimensies voor de benadering van de jeugdige en de ouders tijdens de jeugdstrafzitting. Hieronder vallen de uitleg die tijdens het proces wordt gegeven over de gang van zaken en het gebruikte jargon (cognitief niveau), het morele appèl dat op de jeugdige wordt gedaan (moreel niveau) en de interesse die uitgaat naar de jeugdige en diens ouders en de daarbij behorende houding van de rechter (sociaal-emotioneel niveau) (Hokwerda, 2001). Met de toepassing van deze dimensies wordt aangesloten bij de onvolwassenheid van de jeugdige. Het richt zich met name op het ontwikkelingsperspectief van de jeugdige, zijn welzijn en het nemen van de eigen verantwoordelijkheid. Het is de bedoeling dat zowel het proces als de sancties aan het beperkte begrip en de onervarenheid van de jeugdige wordt aangepast (Weijers, 2005).

Echter, jeugdigen vinden het jeugdstrafrechtstelsel vaak ondoorzichtig en de rituelen, symbolen en het specifieke taalgebruik dragen bij aan het onbegrip van de jeugdigen (Oude Breuil, 2005). Met behulp van een onderzoek naar de visie en beleving van de jeugdige verdachte en zijn ouders tijdens de strafzitting bij de rechter kunnen nieuwe inzichten ontstaan voor de diverse betrokkenen in het jeugdstrafrecht. In de eerste plaats kan het kinderrechters helpen bij het vormgeven van de dialoog die zij aangaan met deze jeugdigen en diens ouders. Daarnaast kan het waardevolle informatie opleveren zodat in de praktijk van de Nederlandse jeugdstrafzitting beter aangesloten wordt bij het ontwikkelingsniveau van de jeugdige.

Het huidige onderzoek richt zich daarom op de vraag: 'Wat is de beleving en het begrip van de jeugdige verdachte en zijn ouders tijdens een strafzitting bij de rechter?'. De deelvragen die behandeld worden, zijn: 'Hoe ervaren jeugdige verdachten de strafzitting op cognitief gebied?', 'In hoeverre ervaren jeugdigen morele gevoelens tijdens de strafzitting?', 'Hoe ervaren jeugdigen de strafzitting op sociaal-emotioneel gebied?' en 'Hoe ervaren ouders een jeugdstrafzitting op sociaal-emotioneel gebied?'.

'Het onderzoek heeft als doel inzicht te verschaffen in het begrip en de beleving van de jeugdige op cognitief, moreel en sociaal-emotioneel niveau. Ook zal inzicht worden gegeven in de beleving van de ouders van de jeugdige tijdens de strafzitting op sociaal-emotioneel niveau. De term 'begrip' wordt gedefinieerd als de mate waarin de jeugdige de strafzitting begrijpt met behulp van zijn cognitieve en morele vermogen. De term 'beleving' wordt gedefinieerd als een gevoel dat, of beïnvloeding die ontstaat in een (interactie-)situatie (Campos, Frankel & Camras, 2004).

Cognitief vermogen

Cognitieve ontwikkeling is de ontwikkeling van het menselijk denken. Volgens Piaget heeft de mens van nature de neiging tot interactie met zijn omgeving. Hierdoor doet de mens kennis op waarmee men steeds complexere cognitieve vaardigheden ontwikkelt (Verhulst, 2005). Jeugdigen zouden zich bevinden in het formeel-operationele stadium, wat inhoudt dat ze in staat zijn consistent, systematisch en abstract te denken. Suizzo (2000) breidt de theorie van Piaget uit met contextuele factoren zoals cultuur, emoties en sociale relaties om individuele verschillen in cognitief vermogen te beoordelen. Volgens Vygotsky zou menselijk handelen veelal plaatsvinden in een culturele context, hetgeen wordt gemedieerd door taal (John-Steiner & Mahn, 1996).

Met name gedurende de adolescentie worden denkprocessen ingewikkelder en is de cognitie steeds meer gebaseerd op ervaring. Ook blijkt uit onderzoek dat de cognitieve ontwikkeling samenhangt met de ontwikkeling van algemene intelligentie (IQ) van een adolescent (Orr, Brack, & Ingersoll, 1988). Delinquente jeugdigen hebben vaak een significant lager IQ dan niet-delinquente jeugdigen (White, Moffitt, & Silva, 1989; Weijers, 2008a).

De effectiviteit van het werkgeheugen neemt tevens toe tijdens de adolescentie (Salthouse, 1990). Een disfunctionele werking van het werkgeheugen heeft als resultaat dat bepaalde informatie moeilijk kan worden verwerkt en teruggehaald. Een disfunctionele werking van het werkgeheugen en een laag IQ zijn risicofactoren voor de ontwikkeling van delinquent gedrag (McGloin & Pratt, 2003; Lahey et al., 2006). Ook interactie met delinquente vrienden speelt een grote rol bij het ontstaan van cognitieve schema's van groothedswaan en goedkeuring van gewelddadig gedrag. Jeugdigen beïnvloeden elkaar en nemen cognitieve schema's van elkaar over. Deze schema's

hangen samen met en voorspellen delinquent gedrag (Calvete, 2008; Frey & Epkins, 2002; Patterson, Dishion, & Yoerger, 2000).

Uit onderzoek is gebleken dat jeugdigen in mindere mate dan volwassenen begrijpen wat het betekent om voor de rechter te verschijnen en vaak geen adequate voorstelling hebben van wat hen te wachten staat tijdens de strafzitting (Flyn, Stevenson, & Davies, 1987, zoals geciteerd in Schuytplot, 1999; Weijers, 2008b). De beperkte intelligentie heeft tot gevolg dat jeugdigen de zitting doorgaans ingewikkeld vinden (Woolard, Harvell & Graham, 2008). Jeugdigen hebben het idee dat er over hen is beslist zonder dat zij daar invloed op hebben uit kunnen oefenen. Ze hebben daarnaast geen inzicht verkregen in de bedoeling van de straf of maatregel die is opgelegd (Clemens Schröner, 1971, zoals geciteerd in Schuytplot, 1999). Dit inzicht is juist wenselijk om tot succesvolle interventie te komen. Daartoe dient de rechter aandacht te besteden aan de cognitieve ontwikkeling van de jeugdige verdachte (Bartels, 2001). Onbegrip zou een passieve rol van de jeugdige kunnen stimuleren. Het behoort tot de taak van de actoren binnen de rechtbank, de advocaat en de ouders om deze uitleg aan de jeugdige verdachte te verstrekken (Buss, 2000; Schuytplot, 1999; Weijers, 2004).

Moreel vermogen

Moreel vermogen wordt gedefinieerd als de mate van rechtvaardigheidsgevoel en het in staat zijn tot moreel redeneren. Volgens ontwikkelingspsycholoog Lawrence Kohlberg bevinden jeugdigen zich in het morele stadium van abstracte, formele grondbeginselen en zijn zij steeds meer in staat kwesties in het licht van goed en kwaad te zien (Feldman, 2005). De aandacht is gericht op de intenties achter het handelen; het moreel redeneren, en anderzijds de ontwikkeling van morele emoties als empathie, schuld, schaamte en spijt (Le Sage, 2006; Weijers, 2004). Schuld is verwant met empathie en het herstellen van de toegebrachte schade, terwijl schaamte meer neigt naar het vermijden van herstel (Van Stokkum, 2002).

Inzicht in de morele ontwikkelingsmijlpalen van jeugdigen is een belangrijk aspect binnen het jeugdstrafrecht (Arredondo, 2003). De strafzitting dient zowel een expliciet moment van morele terechtwijzing te vormen als een moreel referentiepunt voor de jeugdige te zijn (de Jonge & van der Linden, 2004; Weijers, 2004). Dit is voor zowel het hof als voor de jeugdige zelf nuttig. Het is het recht van de jeugdige te worden gehoord, maar de dialoog tussen de jeugdige en de rechter poogt tevens de jeugdige te helpen inzicht te verkrijgen in de emotionele en morele gevolgen van zijn wangedrag. Gibbs (2003) stelt dat het van belang is dat enerzijds het belang van deze morele waarden wordt benadrukt en dat anderzijds wordt uitgesproken dat men gelooft in de jeugdige delinquenten, hen respecteert en hen capabel en verantwoordelijk

genoeg acht om uit te kunnen groeien tot volwaardige burgers. Gray (2005) daarentegen, stelt dat van de jeugdige delinquent zelf verwacht mag worden dat hij verantwoordelijkheid neemt voor onderhandelingen met beperkte hulp en steun vanuit de rechtbank. Wanneer de jeugdige niet probeert de schade te herstellen is dit het resultaat van een onvoldoende ontwikkeling in het moreel redeneren (Gray, 2005).

Schweigert (1999) stelt dat het herstelrecht een belangrijke rol kan spelen bij de morele ontwikkeling van de jeugdige omdat de focus ligt op versterking van de bestaande sociale verbanden van zowel daders als slachtoffers met de omgeving (De Jonge & van der Linden, 2004). Bergseth en Bouffard (2007) beweren dat het herstelrecht ervoor zorgt dat jeugdigen beter terecht komen in de maatschappij en mogelijk minder snel overgaan tot recidive. Het morele appèl dat er tijdens het strafproces op de jeugdige wordt gedaan is daarbij pedagogisch doorslaggevend. Jeugdigen weten vaak wel wat moreel juist is, maar handelen hier niet altijd naar (de Wit, Slot, & Van Aken, 2007). Juist daarom is het van belang dat er aandacht wordt besteed aan de impact die een strafzitting en de uiteindelijke straf heeft op het verdere leven van de jeugdige (Scott & Steinberg, 2008). Daarbij dient aandacht te worden besteed aan meerdere aspecten van morele gevoelens (Weijers, 2004; Van Stokkum, 2002). Investeren in het begrip, de rechten en de verantwoordelijkheid van de jeugdige delinquent kan gezien worden als een investering in de toekomst (Beaulieu & Cesaroni, 1999).

Sociaal-emotioneel vermogen jeugdige

Emotie wordt gedefinieerd als het gevolg en de beïnvloeding die ontstaan wanneer een persoon zich in een (interactie-) situatie bevindt die belangrijk is voor zijn of haar welzijn (Campos et al., 2004). Dit gevoel resulteert in gedrag waaruit af te leiden is of de persoon de situatie als prettig of onprettig ervaart (Barrett, Mesquita, Ochsner, & Gross, 2007).

Tijdens de adolescentie vinden veranderingen plaats op het gebied van emotionaliteit. Zo wordt in onderzoek van Somerville, Jones en Casey (2010) geconcludeerd dat er een grotere kans is op verhoogde emotionaliteit. Rosenblum en Lewis (2003) concluderen dat er niet alleen sprake is van een hogere emotionaliteit, maar dat stemmingswisselingen vaker voorkomen. Een andere verandering is het ontstaan van het besef dat wat een persoon van binnen voelt, niet perse te zien is aan de persoon. Dit past de jeugdige ook zelf toe door te beseffen dat de eigen expressie gevolgen kan hebben voor de omgeving (Hessler & Katz, 2010). Ook veranderingen in het leven van de adolescent hebben invloed op de schommelingen in emoties (Santrock, 2008). Vrienden gaan een steeds grotere rol spelen en er vinden meer conflicten plaats met ouders (Santrock, 2008). De ontwikkeling van het sociaal-emotionele systeem gaat

tevens gepaard met sensatiezoekend gedrag (Steinberg, 2008). Dit zorgt ervoor dat adolescenten eerder geneigd zijn deviant gedrag te vertonen (Spear, 2002). Ook ervaren jeugdigen veelal een gevoel van ongenoegen of ontevredenheid in het onderbewuste, wat resulteert in delinquentie (Cassel, DeMoulin, Chow, & Reiger, 2001b). Delinquente jeugdigen ervaren dergelijke negatieve gevoelens en gedachten vaker dan niet-delinquente jeugdigen (Cassel et al., 2001b; Cassel, Chow, DeMoulin, & Reiger, 2001a).

Kortom, tijdens de adolescentie vinden schommelingen plaats in emotie, wordt de jeugdige meer bewust van zijn emoties en ontstaat er verhoogde emotionaliteit als gevolg van stressvolle situaties en veranderde denkpatronen. Drie begrippen die deze veranderingen weergeven zijn emotionele intelligentie, emotieregulatie en emotionele competentie. De emotionele intelligentie beslaat de perceptie van, en de controle over emoties (McIntyre, 2010). Het begrip emotieregulatie bestaat uit twee processen. Het eerste fenomeen behelst processen die verband houden met het genereren van emoties. Het tweede fenomeen behelst andere processen die voortkomen uit het ontstaan van de emotie en verband houden met het controleren van de gecreëerde emotie (Campos, et al. 2004). Trentacosta en Shaw (2009) concluderen dat jeugdigen die op jonge leeftijd moeite hebben met het reguleren van emoties, op latere leeftijd vaker probleemgedrag vertonen. Emotionele competentie is een overkoepelende term met betrekking tot het kunnen reguleren en uiten van emoties en het bewustzijn ervan (Hessler & Katz, 2010).

Uit onderzoek is gebleken dat zowel de zitting als andere onderdelen van het strafproces, zoals het politieverhoor, door jeugdigen als stressvol wordt ervaren (Heath, 2009). Lazarus (1999) heeft onderzoek gedaan naar emoties die voorkomen in stressvolle situaties, hieruit is geconcludeerd dat situaties die als pijnlijk, bedreigend of uitdagend worden ervaren vaak stress opleveren. De zogenaamde 'stress emoties' die hierbij kunnen voorkomen zijn boosheid, nijd, jaloezie, angst, vrees, schuld, schaamte en verdriet. Stress kan er echter ook voor zorgen dat een persoon geen emoties meer toont (Heath, 2009). Ook komt in onderzoeken naar voren dat woede kan ontstaan wanneer een persoon zich onrechtvaardig behandeld voelt (Lazarus, 1999; Poggi & Errico, 2009). Een gevoel van onrechtvaardige behandeling komt vaak voor bij adolescenten die eerder in aanraking gekomen zijn met justitie (Woolard, et al. 2008). Hieruit volgt dat tijdens de zitting vooral stress emoties opwekt.

Bovenstaande veranderingen op sociaal-emotioneel gebied hebben gevolgen voor de positie van de jeugdige gedurende de strafzitting. De houding en emotionele uiting van de jeugdige zijn belangrijk voor het verloop van het strafproces (Heath, 2009). In onderzoek van Heath, Granneman en Peacock (2004) en Heath (2009) wordt geconcludeerd dat wanneer de verdachte weinig emotie laat zien tijdens de zitting, hij

vaker als schuldig en ongeloofwaardig wordt geacht, dan wanneer de verdachte meer emotie laat blijken. Er wordt echter in deze onderzoeken niet beschreven om welke emoties het gaat. Er kan daarom niet vanuit worden gegaan dat een uiting van veel emoties gedurende de zitting altijd positiever werkt dan het tonen van weinig emotie.

Sociaal-emotioneel vermogen ouders

Ouders spelen tijdens de jeugdstrafzitting een belangrijke rol (Weijers, 2009). Wanneer de jeugdige verdachte wordt vervolgd, ontvangen de ouders een afschrift van de dagvaarding (Hepping, 2006; de Jonge & Weijers, 2008c). Daarnaast worden ze opgeroepen tot het vrijwillig bijwonen van de strafzitting. Ouders dienen gehoord te worden tijdens de zitting, zij mogen dat inbrengen wat tot verdediging van hun kind kan dienen (Hepping, 2006; de Jonge & Weijers, 2008b). Wanneer zij niet gehoord zijn en daardoor de belangen van de verdachte zijn geschaad, leidt dit volgens de Hoge Raad tot nietigheid van het onderzoek ter zitting (de Jonge, 1999a). Vragen die bewijs kunnen opleveren tegen de jeugdige verdachte mogen alleen aan de ouders worden gesteld wanneer zij als getuigen gehoord worden (Hepping, 2006). Ouders van minderjarige verdachten kunnen zich beroepen op het verschoningsrecht waardoor zij niet verplicht zijn de vragen te beantwoorden (de Jonge & Weijers, 2008a).

In het huidige jeugdstrafrecht worden de ouders weinig betrokken bij het strafbare gedrag van de jeugdige (de Jonge, 1999b). Tijdens een zitting is de rol van de ouders in sterke mate afhankelijk van de rechter, afhankelijk van de wijze waarop de rechter hen betreft bij de behandeling van de zaak. De Jonge (1999b) meent dat het strafbare gedrag van jeugdigen een probleem is dat door Justitie en de ouders samen moet worden opgelost. De aanwezigheid van de ouders is namelijk van belang voor de rechter (Hepping, 2006). Ouders kunnen informatie verstrekken over hun zoon of dochter. Daarnaast kan de rechter een beeld ontwikkelen van de ouders en krijgt de rechter extra informatie over de ouders en de relatie tussen de ouders en de jeugdige verdachte (Hepping, 2006). De aanwezigheid van de ouders bij een jeugdstrafzitting is echter ook van belang voor de jeugdige verdachte zelf. In onderzoek van Peterson-Badali en Broeking (2010) is de betrokkenheid van de ouders bij de strafzitting van hun kind onderzocht. Ouders oefenen tijdens een zitting drie rollen uit. De eerste rol is de rol van ondersteuning van de jeugdige verdachte. Ook Weijers (2009) noemt de aanwezigheid van ouders op een zitting een steun voor de jeugdige verdachten. Daarnaast worden de verdediging van de jeugdige en de socialisatie van de jeugdige genoemd als rollen van ouders tijdens de zitting (Peterson-Badali en Broeking, 2010). Het aan de jeugdige vertellen mee te werken en de waarheid te vertellen, is een voorbeeld van socialisatie van de jeugdige. Gebleken is dat een meerderheid van geïnterviewde rechters, advocaten en reclasseringsambtenaren werkzaam met de

ouders en minderjarige verdachten, beweert dat positief betrokken ouders voordelig zijn voor de jeugdigen (Peterson-Badali & Broeking, 2010). In het onderzoek van Garfinkel en Nelson (2004) is naar voren gekomen dat de meeste advocaten denken dat het jeugdstrafrecht, in het belang van het kind meer betrokkenheid van de ouders nodig heeft. Daarnaast liet een Rotterdamse kinderrechter in een interview met Bosch en Mak (2000) merken dat de aanwezigheid van de ouders voordelig kan zijn voor de jeugdige verdachte, omdat de informatie van de ouders meegenomen wordt bij de overwegingen. Er kan geconcludeerd worden dat de aanwezigheid van ouders in de vorm van ondersteuning, verdediging en socialisatie in het belang van de jeugdige verdachte is. Een kanttekening hierbij is dat het beeld van de ouders in sommige gevallen negatief kan doorwerken in de overwegingen van de rechter (Hepping, 2006).

De aanwezigheid van ouders is van belang voor de kinderrechter, voor het kind en volgens Hepping (2006) ook in het belang van de ouders zelf. Wanneer de jeugdige naar het jeugdstrafrecht is doorverwezen zijn ouders geschrokken, gefrustreerd en verward over hoe nu verder te gaan. Meestal hebben ze geen idee wat er gebeurt in de rechtszaal, welke rechten het kind heeft en hoe de ouders informatie over het kind kunnen uiten (Garfinkel & Nelson, 2004). Door middel van aanwezigheid van ouders op de jeugdstrafzitting, kunnen zij zien dat het jeugdstrafrecht niet enkel gericht is op het straffen van de jeugdige, maar ook een moment van morele terechtwijzing is. Daarnaast hebben ouders meer grip op de strafzaak van de jeugdige verdachte, de juridische situatie en de gevolgen voor hun kind (Hepping, 2006).

Er is nog weinig bekend over hoe ouders een strafzitting beleven op sociaal-emotioneel gebied (Schuytvlot, 1999). Bradshaw, Glaser, Calhoun en Bates (2006) concluderen dat hoe meer het kind zijn of haar gewelddadig en oppositioneel gedrag naar de samenleving uit, des te meer ouders gevoelens krijgen van schuld, schaamte en spijt betreffende hun vermogen het kind op te voeden. Daarnaast voelen ouders zich steeds minder bekwaam om hun kind te volgen, toezicht te houden en het gedrag van het kind te monitoren (Bradshaw et al., 2006). Hieruit blijkt dat het gewelddadige en oppositionele gedrag van de jeugdige verdachte invloed heeft op de sociaal-emotionele beleving van ouders. Hoe ernstiger het gedrag van de jeugdige, hoe heftiger de gevoelens van ouders worden.

Hieronder zal allereerst de gebruikte methode voor het onderzoek besproken worden. Vervolgens worden de procedure en setting van de rechtbanken beschreven, daarna worden de resultaten per deelvraag behandeld. Hierna wordt in de conclusie antwoord gegeven op de hoofdvraag. Tenslotte worden de beperkingen van het onderzoek in de discussie besproken. Op basis van de resultaten wordt een aanbeveling gegeven aan de rechtbank.

Methode

Type onderzoek

Dit onderzoek is kwalitatief van aard, daar onderzoek verricht is naar de gevoelens, belevingen en ervaringen van jeugdigen en diens ouders binnen de context van de rechtbank. Hierbij is tevens de interactie tussen de verschillende actoren geobserveerd. Er zijn twee groepen onderzocht, jeugdigen in Rotterdam en Roermond en diens ouders. Doordat het onderzoek alleen in de rechtbank heeft plaatsgevonden kan het beschouwd worden als een casestudie. Bij kwalitatief onderzoek gaat het om het verkrijgen van inzichten in gedrag. Ook worden fenomenen beschreven en geïnterpreteerd vanuit de betekenis die gegeven wordt aan deze fenomenen (Baarda, 2009).

Onderzoekseenheden en -instrumenten

De populatie bestaat uit 17 jongens en één meisje in de leeftijd van 12 tot 18 jaar oud die terecht hebben gestaan wegens verdenking van het plegen van een strafbaar feit. Tien jeugdigen staan terecht voor de enkelvoudige kamer in Rotterdam. Acht jeugdigen in de rechtbank te Roermond, waarvan vier voor de meervoudige kamer en vier voor de enkelvoudige kamer. Daarnaast bestaat de populatie uit de ouders van deze jeugdigen (zie tabel 1). De onderzoekseenheden komen voort uit een selecte steekproef van de populatie omdat deze zijn samengesteld in overleg met de betreffende rechtbanken.

Tabel 1. *Aanwezigheid ouders*

Samenstelling	N
Beide	6
Moeder	4
Vader	5
Vader met nieuwe partner	2
Totaal	17

Er zijn half gestructureerde interviews gevoerd met de onderzoekseenheden, waarbij getracht is de visie over het verloop van de jeugdstrafzitting te achterhalen. De interviewvragen zijn terug te vinden in bijlage 1. Tevens zijn de zittingen geobserveerd door middel van gestructureerde observatielijsten (bijlage 2) om de communicatie van de verschillende actoren binnen de rechtbank met de jeugdige en de ouders te onderzoeken. In Rotterdam zijn vier vrouwelijke rechters gezien, in Roermond drie.

Voor het achterhalen van cognitieve vermogens zijn vragen betreffende de innerlijke representatie, het werkgeheugen en de mate van het in staat zijn tot consistent, systematisch en abstract denken gesteld (Salthouse, 1990; Verhulst, 2005). De vragen 1, 3, 4b, 5b en 6 gaan over de innerlijke representatie, vraag 2 over het

consistente en systematische denken. Vragen behorende bij het abstract denken zijn vraag 7 en 8b en het werkgeheugen wordt met vraag 4a, 5a en 8a onderzocht. De morele vermogens worden achterhaald door te vragen naar gevoelens over de acceptatie van de straf en de morele gevoelens die de jeugdige heeft. Vraag 9 en 10 horen bij de acceptatie van de straf. De vragen 11, 12a en 12b gaan over de specifieke morele gevoelens. De sociaal-emotionele beleving van de jeugdige (vraag 13 tot en met 20) en diens ouders (vraag 21 tot en met 31) wordt gemeten door de emoties boosheid, rechtvaardigheid, nijd, angst, vrees, verdriet, laconisme, verlegenheid en opwinding te onderzoeken (Bradshaw et al., 2006; Heath, 2009; Lazarus, 1999; Poggi & Errico, 2009; Woolard, Harvell & Graham, 2008).

Dataverzameling en analyse (procedure)

Er is contact gezocht met de rechtbanken om toestemming te verkrijgen voor het bijwonen van de jeugdstrafzittingen. Vervolgens is in overleg met de rechtbank besloten wanneer het onderzoek plaatsvindt. Vervolgens is toestemming gevraagd voor het houden van interviews door middel van brieven naar de jeugdigen, diens ouders en de advocaat. Tijdens de interviews en observaties is genoteerd wat er gezegd is door de jeugdige, de ouders en andere aanwezigen. De respondenten zijn geweest op hun vrijwilligheid van deelname en de anonimiteit van de verkregen gegevens.

De uitgewerkte gespreks- en observatieverslagen vormen het uiteindelijke uitgangspunt van de analyse. De interviewgegevens zijn per vraag geanalyseerd waarbij de vragen met dezelfde dimensie samengevoegd zijn. Van de observatiegegevens zijn de notities uitgewerkt en is van enkele aspecten bepaald wat de score van de rechter is. Een uitgewerkt voorbeeld is opgenomen in bijlage één.

Betrouwbaarheid en validiteit

Binnen dit onderzoek is er sprake van een gelokaliseerde vraagstelling die betrekking heeft op specifieke waarnemingen die bij het onderzoek zijn verricht. Daar het onderzoek in de rechtbanken te Rotterdam en Roermond is uitgevoerd, zijn de gegevens in beperkte mate generaliseerbaar naar andere rechtbanken.

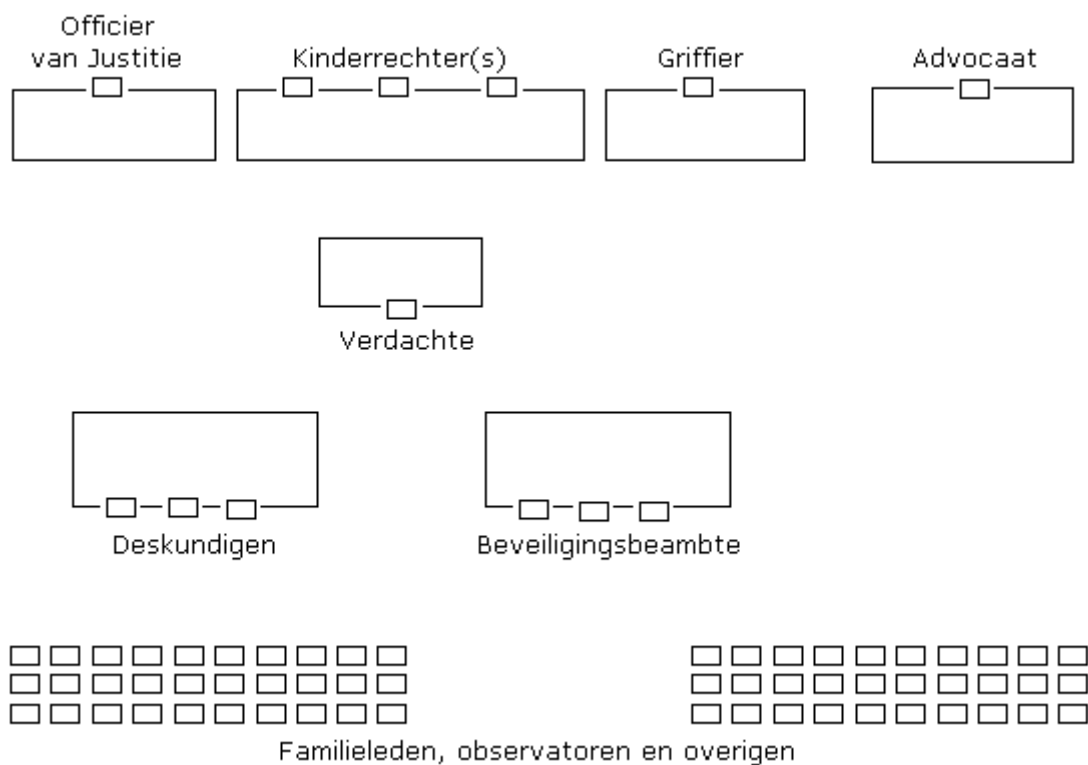
Doordat er alternatieve verklaringen mogelijk zijn voor de gevonden resultaten, is er sprake van een lage interne validiteit. De inhoudelijke generalisatie wordt echter bevorderd doordat de onderzoekssituatie vanuit het gezichtspunt van de jeugdige en de ouders is beschreven. Sociale wenselijkheid kan een rol hebben gespeeld in de antwoorden van de jeugdigen. De betrouwbaarheid en validiteit wordt verhoogd doordat er met verschillende instrumenten, een observatielijst en een half gestructureerd interview, hetzelfde wordt gemeten (Robson, 2002).

Resultaten

Gedurende de interviewafname is rekening gehouden met de gevoeligheid van het onderwerp. Er is geluisterd naar wat de jeugdigen en de ouders tijdens de open gesprekken gezegd hebben. De bespreking van de resultaten is geordend naar deelvraag en wordt geïllustreerd met citaten van de geïnterviewde jeugdigen. Tevens zijn de belangrijkste gegevens uit de observatielijsten gekoppeld aan de interviewgegevens.

Setting

In figuur 1 is de setting van de rechtbanken weergegeven.

Figuur 1. Setting rechtbank

Procedure

Wanneer een jeugdige voor de rechter moet verschijnen, ontvangt hij vooraf een dagvaarding. Hierin wordt de verdachte opgeroepen om ter zitting te verschijnen en er staat in omschreven van welke feiten de jeugdige wordt verdacht. De verdachte is verplicht ter zitting te verschijnen en de ouders worden opgeroepen. Er wordt een advocaat toegewezen en de zaak wordt achter gesloten deuren behandeld.

Tijdens de zitting staat de vraag centraal of de rechter bewezen acht dat de verdachte het tenlastegelegde feit heeft begaan en of hij daarvoor gestraft moet worden. De volgende fasen komen aan de orde; opening door de rechter, voorlezen van de tenlastelegging door officier van justitie, horen van getuigen, deskundigen en verdachte door rechter, requisitoir door officier van justitie, pleidooi door raadsman van de verdachte. De jeugdige verdachte krijgt het laatste woord. Wanneer de verdachte niets te zeggen heeft of uitgesproken is, doet de rechter meteen uitspraak om vervolgens de zaak te sluiten. Voor het verlaten van de zaal krijgt de verdachte een verslag van de griffier met de samenvatting van de rechtszaak. Bij de meervoudige kamer moet de verdachte twee weken wachten op de uitspraak van de rechter. Over het algemeen duurt een zaak dertig minuten.

Cognitief vermogen

Hoe ervaren jeugdige verdachten de strafzitting op cognitief gebied?

Betreffende het werkgeheugen en het consistent, systematisch denken geven drie jeugdigen in Roermond en twee jeugdigen in Rotterdam vooraf aan dat zij geen idee hebben wat zij kunnen verwachten van de zitting. Opvallend is dat twee van hen eerder op zitting hebben moeten verschijnen en een idee zouden moeten hebben van het verloop van een strafzitting. Doordat vier jeugdigen in Roermond en één in Rotterdam uitleg hebben gekregen van de advocaat of jeugdreclassering, weten ze wat ze kunnen verwachten. De meeste jeugdigen lijken de vraag: 'Had je vooraf een idee wat je kon verwachten van de zitting en wat er ging gebeuren tijdens de zitting?' niet te begrijpen. Dit blijkt uit het antwoord: 'Ja, maar ik had minder uren verwacht'. Slechts één jeugdige wist voldoende uitleg te geven. 'Ik heb eerst een advocaat gekozen, die legde uit dat de kindbescherming vragen stelt over het sociale leven. Ook doen zij een strafaanbeveling. De advocaat heeft uitgelegd wat ik moest zeggen: Gewoon eerlijk zijn'. Van de achttien geïnterviewden geven vier Roermondse verdachten en zes Rotterdamse verdachten aan dat zij uitleg hebben gekregen van hun advocaat voorafgaand aan de zitting. Eén jeugdige in Rotterdam geeft aan tijdens de zitting uitleg te hebben gekregen van de rechter en een andere in Roermond van de Officier van Justitie. Op de vraag of verdachten weten welke straf of eis is gesteld, weet elke verdachte precies te omschrijven welke straf of maatregel is opgelegd/geëist. Met betrekking tot het consistent en systematisch denken geven van de achttien jeugdigen

er vijf in Roermond en drie in Rotterdam aan zich niet te hebben voorbereid. De overige jeugdigen hebben de zaak met de advocaat voorbereid. Slechts één van hen heeft het initiatief genomen zich voor te bereiden op de zitting. Tijdens de observaties valt op dat de jeugdige verdachten veelal kort antwoord geven. Tijdens een zitting bij de enkelvoudige kamer in Roermond zegt een verdachte gedurende de zitting slechts twee zinnen.

Wanneer het over abstract denken gaat geven twee jeugdigen in Roermond en drie in Rotterdam aan dat er woorden zijn gebruikt die zij niet begrijpen. Bij één jeugdige in Roermond is uitleg van jargon gegeven door de rechter. Alle jeugdigen geven aan dat zij begrijpen waarom er een straf of maatregel is opgelegd/geëist. De rechter heeft bij aanvang van elke zitting het verloop van de zitting beschreven. Met betrekking tot de innerlijke representatie zeggen alle jeugdigen te weten waarom zij voor de rechter moeten verschijnen. Tijdens de observaties komt naar voren dat de rechter regelmatig vraagt of de jeugdigen begrijpen wat er gezegd is. In veel gevallen beamen de jeugdigen dit. De rechter geeft uitleg wanneer de jeugdige geen antwoord geeft op de vraag of aangeeft iets niet te begrijpen. Elf jeugdigen geven na de zitting aan dat er geen woorden zijn gebruikt die zij niet begrijpen. Zeven jeugdigen geven aan dat er woorden zijn gebruikt die zij niet begrijpen. Het betreft hierbij met name juridische termen, zoals het woord 'exces'.

Geconcludeerd wordt dat vijf jeugdigen geen idee hebben wat zij kunnen verwachten tijdens een strafzitting. Wanneer ze hier wel een idee van hebben, blijken ze moeite te hebben om dit correct onder woorden te brengen. Ook blijken zij moeite te hebben met de omschrijving van de taken van de rechter, de Officier van Justitie en de advocaat. Belangrijk is dat de jeugdige voldoende op de hoogte is van de gang van zaken tijdens de zitting. Onbegrip van de strafzitting zou namelijk kunnen leiden tot een passieve rol van de jeugdige (Weijers, 2004). Uit de observaties is gebleken dat de jeugdigen veelal kort antwoord geven gedurende de zitting. Ook is gebleken dat hoewel jeugdigen aan de rechter aangeven alles te begrijpen, een enkeling van hen achteraf verklaart dat er woorden zijn gebruikt die zij niet begrijpen. Dit geldt met name voor juridische termen. Tijdens de observaties valt op dat de rechter geen extra uitleg geeft wanneer een verdachte aangeeft alles te begrijpen. Volgens Bartels (2001) zou er meer aandacht aan het doel van een straf of maatregel moeten worden besteed. Echter, extra uitleg blijkt niet nodig te zijn. Alle jeugdigen antwoorden dat zij begrijpen welke straf of maatregel is opgelegd/geëist en waarom dit het geval is.

Moreel vermogen

In hoeverre ervaren jeugdigen morele gevoelens tijdens de strafzitting?

Aangaande de aanvaarding van de straf omschrijft het merendeel van de geïnterviewde jeugdigen de straf als 'goed', omdat zij iets gedaan hebben wat niet kan. In Rotterdam vinden vier van de negen jeugdigen de opgelegde straf te zwaar. Van deze vier jeugdigen zijn er echter maar twee die hun straf niet accepteren, waarvan één aangeeft in hoger beroep te gaan. De overige vijf jeugdigen vinden de opgelegde straf 'goed' of 'redelijk' en accepteren deze. Één jongen zegt er weinig om te geven. 'Ik had liever geen straf gehad, maar ik lig er echt niet wakker van'. Een ander accepteert zijn straf, maar blijft het niet terecht vinden. In Roermond omschrijven vijf van de acht jeugdigen de geëiste of opgelegde straf als 'goed', 'terecht' of 'redelijk'. Één jeugdige vindt de opgelegde straf niet terecht en zegt dat het hem tegenvalt. Er is één jongen die zijn straf in vergelijking met anderen laag vindt. De rechter acht één jeugdige wel schuldig maar legt geen straf op. Alle zeven jeugdigen waarbij wel een straf geëist of opgelegd wordt, accepteren de straf. In vrijwel alle zittingen is in hoge mate aandacht voor terechtwijzing. 'Plantenbakken en fietsen omgooien dat hoor je niet te doen'. Dit komt overeen met het feit dat het merendeel van de jeugdigen de straf accepteert.

Ten aanzien van het slachtoffer vinden de jeugdigen het over het algemeen erg dat er een slachtoffer is van het aan hen ten laste gelegde delict. Van de vijf jeugdigen die op dit gebied ondervraagd zijn in Rotterdam zijn er vier die het 'zielig', 'vervelend', 'niet zo leuk' en 'een domme actie' vinden. In Roermond zijn dit er vijf van de acht. Een jeugdige in Roermond geeft aan er spijt van te hebben en graag schoon schip te willen maken met het slachtoffer. Twee van de vier jeugdigen in Rotterdam willen het ook goedmaken met het slachtoffer. In Roermond zijn dit er vier van de vijf. De jeugdigen geven echter aan niet goed te weten hoe ze dit moeten doen. Eén jeugdige in Roermond denkt dat door betrokkenheid van de politie en de rechtbank het al een beetje goed is gemaakt met het slachtoffer. Drie jeugdigen, waarvan één in Rotterdam en twee in Roermond, vinden dat er geen sprake is van een slachtoffer; 'Pech voor hem, hij liegt'. Een andere jeugdige is niet van plan het goed te maken met het slachtoffer. Één jeugdige in Roermond twijfelt of hij het goed wil maken met het slachtoffer. Een andere jeugdige in Roermond weet geen antwoord te geven op de vraag wat hij ervan vindt dat er slachtoffers zijn. Er wordt door de rechter in mindere mate beroep gedaan op het empathiegevoel van de verdachte. Een enkele keer wordt er een opmerking geplaatst als 'Wat zou je ervan vinden als het bij jezelf zou gebeuren?'

Met betrekking tot de gevoelens van moraliteit omschrijven, buiten de twee jeugdigen in Roermond die het aan hen ten laste gelegde delict ontkennen, de jeugdigen in zowel Rotterdam als Roermond zichzelf met name als 'dom' wanneer er gevraagd wordt wat ze zelf vinden van wat ze hebben gedaan. In Rotterdam zijn dit er zeven van de negen, in Roermond zes van de acht. Vijf van de zeven jeugdigen in Rotterdam en zes van de acht in Roermond, die het 'dom' vinden wat ze hebben

gedaan, geven aan dat ze vóór de zitting al spijt hadden. Eén jeugdige geeft aan voor aanvang van de zitting al spijt te hebben, omdat het vertrouwen van zijn ouders weg is. Drie jeugdigen, waarvan één in Rotterdam, geven aan dat ze zich voorafgaand aan de zitting schuldig voelden. Een jeugdige in Rotterdam en twee jeugdigen in Roermond die het aan hen ten laste gelegde delict ontkennen, ervaren voor de zitting geen gevoelens van schuld, schaamte en/of spijt. Na afloop van de zitting zijn de gevoelens van schuld, schaamte en/of spijt onveranderd gebleven voor de twee jeugdigen die het delict ontkennen. De derde jeugdige die voorafgaand aan de zitting geen gevoelens van schuld, schaamte en/of spijt ervoer, geeft aan dat hij nu wel een beetje spijt heeft, omdat hij nu een straf krijgt. Alle overige jeugdigen geven aan na de zitting vooral spijt te hebben. De mate waarin ze spijt hebben verschilt: 'Ik heb wel spijt dat ik het heb gedaan, maar ben er ook niet elke dag mee bezig', 'Ik heb een beetje spijt', 'Spijt heb ik zeker'. De drie jeugdigen die zich voorafgaand aan de zitting schuldig voelden, voelen zich na afloop hetzelfde. Ze voelen zich schuldig ten opzichte van hun ouders en de slachtoffers. Er zijn drie jeugdigen, één in Rotterdam en twee in Roermond, die zeggen zich na afloop van de zitting te schamen tegenover hun ouders. Een andere jeugdige in Roermond schaamt zich ook ten opzichte van het slachtoffer: 'ik vind het nog steeds niet leuk wat er gebeurd is'. Het merendeel van de rechters doet op het onderdeel schaamte minder een beroep. Vragen als 'Goed verstand en toch dit doen?' en 'Vind je dit normaal?' werden gesteld bij de vier jeugdigen die aangeven zich te schamen. Eén rechter scoort hoog op het onderdeel beroep op schuldgevoel. 'Het is nogal wat, wat je allemaal hebt gedaan'. Ook kwam naar voren dat de rechter veel aandacht besteedt aan de morele emotie spijt. Met name 'wat vind je er nu van' was een veel gehoorde vraag. Enkele jeugdigen werden op positieve eigenschappen en positief gedrag aangesproken: 'De kans op herhaling schat ik in op 0.0%'. Dit zijn ook de jeugdigen die aangeven het nooit meer te zullen doen.

Er is geprobeerd inzicht te krijgen in hoeverre jeugdigen morele emoties ervaren tijdens de strafzitting. Uit de literatuur is gebleken dat de strafzitting een expliciet moment van morele terechtwijzing dient te vormen, waarbij de jeugdige leert om verantwoordelijkheid te nemen voor zijn gedrag (Weijers, 2004; Van Stokkum, 2002). Vanuit de praktijk kan geconcludeerd worden dat de rechter hier daadwerkelijk aandacht aan besteedt. Dit is van positieve invloed op de morele emoties van de jeugdige. Met name wanneer de rechter jeugdigen terechtwijst en aandacht heeft voor zowel de maatschappelijke gevolgen als de gevolgen voor het slachtoffer (empathie), vinden jeugdigen het terecht dat zij een straf opgelegd krijgen en lijken zij meer verantwoordelijkheid te nemen voor hun gedrag. Voornamelijk de morele emotie spijt wordt door jeugdigen ervaren, zowel voor henzelf als voor het slachtoffer. Daarnaast

komt schuld en schaamte voor bij de jeugdigen. Deze gevoelens worden versterkt wanneer de rechter de jeugdige hier expliciet op aanspreekt.

Sociaal-emotioneel vermogen jeugdige

Hoe ervaren jeugdigen de strafzitting op sociaal-emotioneel gebied?

Betreffende gevoelens van de jeugdige verdachte geven vijf van de tien jeugdigen in Rotterdam en zeven van de acht jeugdigen in Roermond voorafgaand aan de zitting, aan een zenuwachtig gevoel te hebben. Jeugdigen in Rotterdam geven aan niet zeker te weten wat er gaat gebeuren zowel op het gebied van de uitspraak, als de gang van zaken in het algemeen. Vier jeugdigen in Roermond geven aan dat het komt omdat ze niet weten welke straf ze kunnen verwachten. De jeugdigen die niet zenuwachtig zijn kunnen daar geen duidelijke reden voor geven. Van de zenuwachtige jeugdigen blijven zes jeugdigen, waarvan één in Rotterdam en vijf in Roermond, ook zenuwachtig tijdens de zitting. De niet-zenuwachtige jeugdigen blijven, op één na, rustig gedurende de zitting. Twee van de vijf vooraf zenuwachtige jeugdigen in Rotterdam zijn na de zitting opgelucht. Eén jeugdige is zowel opgelucht als boos: 'Ik ben blij dat ik er klaar mee ben, maar ben ontevreden over de straf'. De andere twee jeugdigen zijn boos of verdrietig: '(Ik) ben niet blij en ben verbaasd over de straf'. De andere jeugdige geeft aan zich 'een beetje kut' te voelen. Van de vooraf zenuwachtige jeugdigen is er één in Roermond na afloop nog steeds zenuwachtig. Van de vooraf niet-zenuwachtige jeugdigen zijn er in Rotterdam vier die zich na afloop nog steeds rustig voelen. Eén jeugdige in Rotterdam is opgelucht omdat hij de zitting achter de rug heeft. In Roermond zijn dit er vier. Eén jeugdige in Roermond is achteraf blij omdat hij de straf mee vindt vallen. Wanneer gekeken wordt naar de mate van spanning ervaren en first offender zijn valt op dat in Rotterdam van de vijf jeugdigen die vooraf zenuwachtig zijn, er vier first offender zijn. In Roermond valt op dat van de zeven jeugdigen die vooraf zenuwachtig zijn, er vijf first-offender zijn.

De ervaring van rechtvaardigheid wordt beschreven omdat deze gepaard gaat met gevoelens van blijdschap of boosheid. Uit de data blijkt dat in Rotterdam één van de tien en in Roermond twee van de acht jeugdigen het niet terecht vinden op zitting te moeten verschijnen. Dit zijn ontkennende verdachten. In Rotterdam vindt de jeugdige het onterecht omdat er weinig bewijs tegen hem was: 'Nee, voor 1 voetspoor kun je niet weten (dat ik het gedaan heb)'. De jeugdigen die het terecht vinden op zitting te moeten verschijnen, vinden de uitspraak ook rechtvaardig. Deze jeugdigen bekennen de strafbare feiten waarvan ze verdacht worden.

Wat betreft de communicatie in de rechtszitting hebben negen van de tien jeugdigen in Rotterdam en zes van de acht in Roermond het idee dat er naar hen geluisterd is. Dit is volgens sommigen te merken aan de geïnteresseerde houding en

aan het feit dat ze worden aangekeken als ze spreken. Twee jeugdigen, één in Rotterdam en één in Roermond, hebben het idee dat er niet naar hen is geluisterd. Dit komt doordat de rechter één jeugdige niet geloofde toen hij ontkende. Alle jeugdigen zijn naar eigen idee genoeg aan het woord geweest. Acht van de tien jeugdigen in Rotterdam en vijf van de acht in Roermond geven aan dat ze de manier van praten en vragen stellen door de rechter 'goed' of 'normaal' vinden. Een jeugdige geeft aan de manier van praten duidelijk te vinden, terwijl een andere jeugdige deze als moeilijk betitelt. Eén jeugdige in Rotterdam die de manier van communiceren niet goed vindt, zegt hierover: 'Ik vond het dom. Ze zei dat ik ging lachen maar dat was helemaal niet zo.' Een andere jeugdige vindt dat de rechter 'geen emotie' toonde en een 'stalen gezicht' had. In Roermond geeft een jeugdige aan de manier van praten soms wel en soms niet fijn te vinden. Deze jeugdige was tijdens de zitting erg emotioneel. Hij moest huilen en gaf regelmatig geen antwoord. De rechters reageerden hierop door vragen te stellen als: 'Vind je het moeilijk om te vertellen?', 'Als jij niets zegt, dan weet ik het ook niet.' en 'Volg je het nog? Hoor je nog wat er gezegd wordt?'. De algemene sfeer wordt zowel in Rotterdam als in Roermond door de jeugdigen als 'prima', 'normaal' of 'ontspannen' betiteld. De jeugdigen die de uitspraak onrechtvaardig vinden, omschrijven deze als 'gespannen' of 'serieus'. In Roermond vindt slechts één jeugdige de sfeer 'niet leuk'. Tijdens de observaties is gebleken dat rechters soms weinig begrip tonen. Ook wordt geen begrip getoond voor een ontkennende verdachte in Roermond. De rechters vonden hem ongeloofwaardig: 'Waarom zou hij (getuige) iets anders zeggen dan dat er is gebeurd?', 'Klopt dit allemaal niet? (na voorlezen getuigenverklaringen)'. Naast weinig begrip tonen wordt ook weinig oogcontact gemaakt met één jeugdige in Roermond. Deze geeft ook aan dat hij het idee heeft dat de rechter niet naar hem heeft geluisterd. De rechter scoort enerzijds hoog op vriendelijkheid, begrip tonen, oogcontact en verduidelijking, maar stelt anderzijds meerdere vragen in één keer.

Concluderend is te stellen dat jeugdigen de strafzitting ervaren als een gebeurtenis die zenuwen opwekt. Vooral in de aanloop naar de zitting zijn deze het sterkst. Tijdens de zitting nemen zenuwen vaak af en na afloop zijn jeugdigen meestal opgelucht. Jeugdigen vinden het terecht dat ze op zitting moeten verschijnen. Mogelijk is er een verband tussen de uitspraak wel of niet rechtvaardig vinden, het wel of niet terecht vinden op zitting te moeten komen en het wel of niet bekennen van de strafbare feiten. Het huidige onderzoek bekrachtigt gedeeltelijk dat jeugdigen de zitting niet als ontspannen ervaren (Weijers, 2008b). Enerzijds is het zo dat jeugdigen vaak nog tijdens de zitting zenuwen ervaren. Anderzijds geven de jeugdigen aan dat de algemene sfeer en communicatie vaak goed, normaal of ontspannen is. Ten tweede wordt bekrachtigd dat de zitting stress oplevert (Heath, 2009). Dit is af te leiden aan de zenuwen en aan de emoties als woede, angst, verdriet en vrees voor de uitspraak. Ook

wordt bekrachtigd dat woede ontstaat wanneer een persoon zich onrechtvaardig behandeld voelt (Lazarus, 1999; Poggi & Errico, 2009). Het eerdere resultaat uit onderzoek van Woolard, Harvell en Graham (2008), dat een gevoel van onrechtvaardigheid en spanning vaak voorkomt bij adolescenten die eerder met justitie in aanraking zijn geweest, wordt in het huidige onderzoek niet teruggevonden. Er is namelijk gebleken dat van de vijf jeugdigen die de uitspraak onrechtvaardig vinden, er slechts één eerder met justitie in aanraking is gekomen.

Sociaal-emotioneel vermogen ouders

Hoe ervaren ouders een jeugdstrafzitting op sociaal-emotioneel gebied?

In Rotterdam omschrijven ouders hun gevoelens voor de zitting als 'gespannen' en 'hoopvol'. Tijdens de zitting blijven de gevoelens van de ouders hetzelfde. Eén ouder zegt tijdens de zitting ontevreden te zijn over de eis van de officier. Na de zitting vertelt een ouder: 'De eis van de officier is totaal onterecht, gelukkig heeft de rechter mijn zoon vrijgesproken'. Twee anderen geven na de zitting aan ontevreden te zijn omdat zij de eis van de officier onterecht vinden. De overige ouders zijn opgelucht: 'De rechter heeft echt naar mijn verhaal geluisterd, zij heeft mijn zoon een voorwaardelijke straf gegeven precies zoals ik haar gevraagd heb'. In Roermond zeggen de ouders zich voor de zitting 'zenuwachtig', 'klote' en 'gespannen' te voelen. Tijdens de zitting heeft één ouder het gevoel niet geloofd te worden. Volgens hem is zijn zoon onschuldig. Bij de overige ouders in Roermond blijven de gevoelens hetzelfde, één ouder geeft aan tijdens de zitting geëmotioneerd te zijn geweest. Na de zitting hopen de ouders dat het nu is afgedaan.

De manier van vragen stellen en praten door de rechter omschrijft het merendeel van de ouders als 'duidelijk', '(heel) goed' en correct. Vragen die de rechter kan stellen aan de ouders om te achterhalen hoe het gaat met de jeugdige zijn: 'Heeft u enig zicht op zijn vrienden?' of 'Hoe gaat het nu?'. In Rotterdam vindt één ouder de manier van praten en vragen stellen niet goed. Zij heeft het gevoel dat er niet naar haar geluisterd is. Tijdens de zitting heeft de moeder tegen de rechter gezegd dat haar zoon onschuldig is. De rechter heeft echter de jeugdige niet vrijgesproken. Daarnaast omschrijft één ouder bij de enkelvoudige kamer van Roermond de rechter als 'opgefokt' en 'erg kort door de bocht'. Ook geeft één ouder bij de meervoudige kamer van Roermond aan dat de rechter erg ongeïnteresseerd was en niet geluisterd heeft.

Over het algemeen vinden de ouders de uitspraak van de rechter of de eis van de officier van justitie rechtvaardig. In Rotterdam vinden zeven van de tien ouders de uitspraak van de rechter rechtvaardig. Bij de enkelvoudige kamer in Roermond geven drie van de vier ouders aan de uitspraak van de rechter rechtvaardig te vinden. Bij de meervoudige kamer van Roermond vinden twee ouders de eis van de officier

rechtvaardig, één ouder niet. Deze ouder is tijdens zijn verhaal door de rechter onderbroken: 'het gaat ons nu even om deze zoon, niet om uw andere kinderen. Hoe kunnen we hém helpen?'. De onderbreking heeft de ouder opgevat als 'erg ongeïnteresseerd en niet luisteren'. Daarnaast is de ouder het niet eens met de eis van de officier: 'mijn zoon heeft wel straf verdiend, maar er moet rekening worden gehouden met de omstandigheden'. Dit heeft de rechter volgens de ouder onvoldoende gedaan.

Er is geprobeerd inzicht te krijgen in hoe ouders een jeugdstrafzitting ervaren op sociaal-emotioneel gebied. De rol en aanwezigheid van ouders tijdens de jeugdstrafzitting is belangrijk (Weijers, 2009). De drie rollen die de ouders vervullen zijn ondersteuning, verdediging en socialisatie van de jeugdige verdachte (Peterson-Badali en Broeking, 2010). Vanuit de praktijk kan geconcludeerd worden dat ouders een kleine rol spelen tijdens een rechtszaak. Rechters kunnen vragen stellen aan ouders om te achterhalen hoe het gaat met de jeugdige en soms worden ouders terechtgewezen door de rechter. Over het algemeen zijn de ouders die negatieve gevoelens ervaren na de zitting van mening dat de jeugdige onschuldig is. Wanneer ouders tijdens de rechtszaak aangegeven hebben dat de jeugdige onschuldig is en de rechter heeft de jeugdige toch veroordeeld, zijn ouders van mening dat er niet naar hen en naar de jeugdige is geluisterd. Geen enkele ouder heeft aangegeven zulke negatieve gevoelens te ervaren dat hij of zij liever niet naar de zitting was gekomen. Sommige ouders hebben het gevoel dat zij er toe doen in de rechtszaak.

Conclusie

Er is geprobeerd inzicht te krijgen in het begrip en de beleving van de jeugdige verdachte en diens ouders tijdens een strafzitting bij de rechter. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen het begrip en de beleving van de jeugdige op cognitief, moreel en sociaal-emotioneel gebied. Daarnaast is onderzoek gedaan naar de sociaal-emotionele beleving van de ouders van de jeugdige tijdens de strafzitting.

Lang niet alle jeugdigen kunnen de strafzitting voldoende begrijpen met behulp van hun cognitieve en morele vermogen. Gebleken is dat een kwart van de jeugdigen geen verwachtingen heeft van de strafzitting. De overigen hebben wel een idee, maar kunnen dit moeilijk onder woorden brengen. Daarnaast hebben zij moeite met het omschrijven van de taken van de rechter, de Officier van Justitie en de advocaat. Ook is gebleken dat enkelen moeite hebben met het begrijpen van juridische termen. Volgens Weijers (2004) leidt onbegrip van de strafzitting tot een passieve rol van de jeugdige. Dit is terug te zien tijdens de zitting waarin jeugdigen bijna niets zeggen of kort antwoord geven. Ook het morele vermogen is nodig om de strafzitting te kunnen begrijpen. Een strafzitting dient een moment van morele terechtwijzing te vormen,

waarbij de jeugdige verdachte verantwoordelijkheid leert nemen voor zijn gedrag (Weijers, 2004; Van Stokkum, 2002). Deze morele terechtwijzing is in de praktijk terug te zien. Jeugdigen vinden de opgelegde straf rechtvaardig wanneer de rechter tijdens de terechtwijzing aandacht heeft gehad voor zowel de maatschappelijke gevolgen als de gevolgen voor het slachtoffer. De morele emotie 'spijt' wordt voornamelijk ervaren door de jeugdigen, maar schuld en schaamte worden ook genoemd. Deze gevoelens worden versterkt, wanneer de rechter de jeugdigen hier (expliciet) op aanspreekt. Jeugdigen leren meer verantwoordelijkheid te nemen voor hun gedrag wanneer zij beseffen dat publieke normen en waarden overtreden zijn. Het besef van de gevolgen voor het slachtoffer, de omgeving en voor zichzelf helpen bij het nemen van verantwoordelijkheid. Om het begrip van de jeugdige verdachte tijdens de strafzitting te bevorderen, is het dan ook van belang de jeugdige extra uitleg te geven over juridische termen en de taken van de betrokkenen. Hierbij dient tevens aandacht uit te gaan naar de maatschappelijke gevolgen en de gevolgen voor het slachtoffer.

Jeugdigen beleven de (interactie-)situatie tijdens een strafzitting als niet ontspannen (Weijers, 2008b). Deze spanning is het sterkst aanwezig in aanloop naar de zitting. Tijdens de zitting neemt de spanning af en na afloop zijn jeugdigen over het algemeen opgelucht. Volgens Heath (2009) is een strafzitting een stressvolle gebeurtenis. De spanning en emoties (woede, angst, verdriet en vrees voor de uitspraak) die jeugdigen beleven wijzen hierop. Jeugdigen vinden het terecht dat zij op zitting moeten verschijnen, de uitspraak wordt echter vaak als onrechtvaardig ervaren. Volgens Woolard, Harvell en Graham (2008) worden gevoelens van onrechtvaardigheid ervaren door adolescenten die eerder met justitie in aanraking zijn geweest. Gebleken is echter dat vijf jeugdigen de uitspraak van de rechter onrechtvaardig vinden en slechts één van deze jeugdigen is eerder met justitie in aanraking gekomen.

Ouders hebben over het algemeen een positieve beleving van de jeugdstrafzitting. De ouders die negatieve gevoelens ervaren, zijn vooral van mening dat hun zoon of dochter onschuldig is. Wanneer de rechter de jeugdige dan toch veroordeelt, zijn de ouders van mening dat er niet naar hen en de jeugdige is geluisterd. Sommige ouders hebben het gevoel dat zij er toe doen tijdens de zitting, wat belangrijk wordt geacht bij de aanwezigheid van de ouders tijdens de jeugdstrafzitting (Weijers, 2009). De rol van ouders tijdens de jeugdstrafzitting is onder te verdelen in ondersteuning, verdediging en socialisatie van de jeugdige verdachte (Peterson-Badali en Broeking, 2010). In de praktijk zijn deze rollen echter nauwelijks terug te zien. Dit, omdat ouders slechts eenmaal het woord krijgen. Als gevolg hiervan spelen ouders in de praktijk een kleinere rol dan in de literatuur gesuggereerd wordt.

D i s c u s s i e

Wanneer naar de resultaten wordt gekeken, dient in ogenschouw genomen te worden dat het onderzoek enkele beperkingen kent. Allereerst is er in het onderzoek gebruik gemaakt van kleine, selecte onderzoeksgroepen omdat alleen de jeugdigen en ouders die wilden meewerken geobserveerd en geïnterviewd zijn. Hierdoor zijn de gevonden resultaten niet zonder meer generaliseerbaar naar alle jeugdigen die in aanraking komen met het jeugdstrafrecht.

Ten tweede is er sprake van ongelijke groepen, qua aantal en qua zitting. Zo zijn in Rotterdam meer zittingen bijgewoond en meer interviews gehouden in vergelijking met Roermond. Daarnaast zijn in Rotterdam alleen zittingen in de enkelvoudige kamer bijgewoond, terwijl in Roermond ook de meervoudige kamer onderzocht is. Hierdoor ontstaat een groter verschil tussen de onderzoeksgroepen, aangezien er meer zittingen in de enkelvoudige kamer zijn bijgewoond. Door deze verschillen zijn de groepen slecht met elkaar te vergelijken. In vervolgonderzoek dient meer aandacht besteed te worden aan het verband tussen de gevonden resultaten en achtergrondfactoren als enkelvoudige of meervoudige kamer zittingen.

Ten derde is er bij de zaken in de meervoudige kamer nog geen uitspraak gedaan door de rechter. Hierdoor is bij de sociaal-emotionele gevoelens van de jeugdige verdachte en zijn of haar ouders gevraagd naar de rechtvaardigheid van de eis van de officier. Dit is moeilijk te vergelijken met de rechtvaardigheid van de uitspraak van de rechter, aangezien de eis van de officier niet de uiteindelijke uitspraak weergeeft.

Tenslotte kan men zich afvragen of het mogelijk is dat tijdens dit onderzoek externe factoren, als sociale wenselijkheid van de jeugdigen en aanwezigheid van observatoren tijdens de zitting, van invloed zijn geweest op zowel de gedragingen van de jeugdigen als die van de rechters.

Jeugdstrafzittingen zijn een veel voorkomend gegeven in onze samenleving. Op basis van het huidige onderzoek kunnen de volgende aanbevelingen gedaan worden. Het is voor rechters van belang dat zij tijdens jeugdstrafzittingen duidelijk uitleg geven, aansluitend bij het ontwikkelingsniveau van de jeugdigen, over de gang van zaken, juridische termen en de taken van de betrokkenen. Ook wanneer jeugdigen aangeven dat zij het begrijpen. Dit, omdat gebleken is dat jeugdigen niet altijd durven te zeggen dat ze het niet begrijpen. Ook zou de rechtbank meer aandacht moeten besteden aan de opleiding van de rechters. Zo is er niet altijd gelet op de morele communicatie en de sociaal-emotionele gevoelens van de jeugdigen. Dit is vooral opgevallen bij de kinderrechter die zowel in het volwassenenstrafrecht als in het jeugdstrafrecht werkzaam is. Rechters kunnen jeugdigen inzicht geven in hun strafzaak en daarmee een leereffect bewerkstelligen. Om jeugdigen inzicht te geven in de maatschappelijke gevolgen en de gevolgen voor het slachtoffer dienen jeugdigen dan ook door de rechter terechtgewezen te worden. Ook wanneer er aandacht is voor de gevoelens van de

jeugdige tijdens de zitting en wanneer hier door de rechter op ingespeeld wordt, draagt dit bij aan het nemen van verantwoordelijkheid van de jeugdigen en het bevorderen van een adequate sociaal-emotionele ontwikkeling. Rechters dienen jeugdigen aan te kijken wanneer de jeugdige zijn verhaal doet en wanneer hem vragen worden gesteld. Dit draagt bij aan het op het gemak voelen door de jeugdigen en het idee hebben dat er naar hen geluisterd wordt. Door de rechters dient ook aandacht besteed te worden aan de aanwezigheid van ouders tijdens de jeugdstrafzitting, omdat ouders een belangrijke rol kunnen spelen bij de verdere ontwikkeling van de jeugdige.

Verdergaand inzicht in de ervaringen en belevingen van jeugdigen tijdens de strafzitting kan leiden tot belangrijke, nog beter gefundeerde richtlijnen voor de betrokkenen in het strafprocesrecht.

Literatuur

- Arredondo, D. E. (2003). Child Development, Children's Mental Health and the Juvenile Justice System: Principles for Effective Decision-Making. *Stanford Law & Policy Review, 14*, 13-28.
- Baarda, B. (2009). *Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers bv.
- Barret, L. F., Mesquita, B., Ochsner, K. N., & Gross, J. J. (2007). The experience of emotion. *Annual review of psychology, 58*, 373-403.
- Bartels, A. A. (2001). Behandeling van jeugdige delinquenten volgens het competentiemodel. *Kind en Adolescent, 22*, 211-226.
- Beaulieu, L. A., & Cesaroni, C. (1999). The Changing Role Of The Youth Court Judge. *European Journal on Criminal Policy and Research, 7*, 363-393.
- Bergseth, K. J., & Bouffard, J. A. (2007). The long-term impact of restorative justice programming for juvenile offenders. *Journal of Criminal Justice, 35*, 433-451.
- Bosch, L., & Mak, Ch. (2000). Ouders zouden verplicht moeten worden om ter terechtzitting te verschijnen. Interview met mw.mr. S.B. de Pauw Gerlings-Döhrn. *Ars Aequi, 49(10)*, 708-715.
- Bradshaw, C.P., Glaser, B.A., Calhoun, G.B., & Bates, J.M. (2006). Beliefs and Practices of the Parents of Violent and Oppositional Adolescents: An Ecological Perspective. *The Journal of Primary Prevention, 27(3)*, 245-263.
- Buss, E. (2000) 'The role of lawyers in promoting juveniles' competence as defendants' in Grisso, Th. & Schwartz, R.G. (eds.) *Youth on Trial. Developmental Perspectives on Juvenile Justice*. Chicago: University of Chicago Press.
- Calvete, E. (2008). Justification of violence and grandiosity schemas as predictors of antisocial behavior in adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology, 36*, 1083-1095.
- Campos, J. J., Frankel, C. B. & Camras, L. (2004). On the nature of emotion regulation. *Child Development, 75*, 377-394.
- Cassel, R. N., Chow, P., DeMoulin, D. F., & Reiger, R. C. (2001a). Comparing the cognitive dissonance of 116 juvenile delinquent boys with that of 215 typical high school students. *Education, 121*, 449-453.
- Cassel, R. N., DeMoulin, D. F., Chow, P., & Heiger, R. C. (2001b). Comparing the cognitive dissonance of 57 juvenile delinquent girls with that of 215 typical high school students. *Education, 121*, 454-458.
- Enschedé, Ch. J. (2005). *Beginsel en van Strafrecht*. Deventer: Kluwer.
- Feldman, R. S. (2005). *Ontwikkelingspsychologie*. Benelux: Pearson Education.

- Frey, E. D., & Epkins, C. C. (2002). Examining cognitive models of externalizing and internalizing problems in subgroups of juvenile delinquents. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 4*, 556-566.
- Gibbs, J. C. (2003). Equipping Youth with Mature Moral Judgment. *Reclaiming Children and Youth, 12*(4), 148-153.
- Gray, P. (2005). The politics of risk and young offenders experiences of social exclusion and restorative justice. *British Journal of Criminology, 45*, 938-957.
- Heath, W. P., Granneman, B. D. & Peacock, M. A. (2004). How the defendant's emotion level affects mock jurors' decisions when presentation mode and evidence strength are varied. *Journal of Applied Social Psychology, 34*, 624-664.
- Heath, W. P. (2009). Arresting and convicting the innocent: the potential role of an "inappropriate" emotional display in the accused. *Behavioral sciences and the law, 27*, 313-332.
- Hepping, K., (2006). 'Mijn kind is geen crimineel!' De rol van de ouders in het jeugdstrafprocesrecht internationaal en nationaal bekeken, Utrecht: faculteit rechtsgeleerdheid.
- Hessler, D. M. & Katz, L. F. (2010). Brief report: Associations between emotional competence and adolescent risky behavior. *Journal of Adolescence, 33*, 241-246.
- Hokwerda, Y. M. (2001). *Jeugdstrafzittingen, een leerzame ervaring? Een oriënterend onderzoek naar het opvoedkundige element in de praktijk van jeugdstrafzittingen in Nederland en Engeland*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Garfinkel, L.F., & Nelson, R. (2004). Promoting Better Interaction Between Juvenile Court, Schools, and Parents. *Reclaiming Children and Youth, 13*(1), 26-28.
- Janssen, L. (2006). *Jeugdrecht*. Den Haag: Uitgeverij Lemma.
- John-Steiner, V., & Mahn, H. (1996). Sociocultural approaches to learning and development: A Vygotskian Framework. *Educational Psychologist, 31*, 191-206.
- Jonge, G. de. (1999a). De verantwoordelijkheid van ouders in het Nederlandse jeugdstrafrecht. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 11*, 224-232.
- Jonge, G. de. (1999b). Het jeugdstrafrecht kan meer van de ouders vergen, *Christen Democratische Verkenningen, 19*, 152-166.
- Jonge, G. de, & Linden, A. P. van der (2004). *Jeugd en Strafrecht. Een leer- en praktijkboek over het (internationale) jeugdstrafrecht en jeugdstrafprocesrecht*. Amsterdam: Kluwer.
- Jonge, G. de, & Weijers, I. (2008). De rol van ouders in de jeugdstrafrechtspleging. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (pp.283- 295), Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Lahey, B. B., Hulle, van, C. A., Waldman, I. D., Rodgers, J. L., D'Onofrio, B. M., Pedlow, S., Rathouz et al., (2006). Testing descriptive hypotheses regarding sex

- differences in the development of conduct problems and delinquency. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34, 737-755.
- Lazarus, R. S. (1999). Narrative vignettes for each of 15 emotions. In, *Stress and emotion: A new synthesis* (216-259). New York: Springer.
- Le Sage, L. (2006). Het geweten van jeugdige delinquenten: negeren of behandelen? *Pedagogiek*, 26, 82-99.
- McGloin, J. M., & Pratt, T. C. (2003). Cognitive ability and delinquent behavior among inner-city youth: A life-course analysis of main, mediating, and interaction effects. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47, 253-271.
- McIntyre, H. H. (2010). Gender differences in the nature and linkage of higher-order personality factors to trait and ability emotional intelligence. *Personality and individual differences*, 48, 617-622.
- Mijnarends, I. (2008). Het internationale kader. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (pp. 73-101), Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Orr, D. P., Brack, C. J., & Ingersoll, G. (1988). Pubertal maturation and cognitive maturity in adolescents. *Journal of Adolescent Health Care*, 9, 273-279.
- Oude Breuil, B.C.M. (2005). *De Raad voor de Kinderbescherming in een multiculturele samenleving*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Patterson, G. R., Dishion, T. J., & Yoerger, K. (2000). Adolescent growth in new forms of problem behavior: Macro- and micro-peer dynamics. *Prevention Science*, 1, 3-13.
- Peterson-Badali, M. en Broeking, J (2010). Parents' Involvement in the Youth Justice System: Rhetoric and Reality. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 52(1), 1-27.
- Poggi, I. & D'Errico, F. (2009). The mental ingredients of bitterness. *Journal on multimodal user interfaces*, 1-8.
- Robson, C. (2002). *Real World Research. A resource for social scientists and practitioner-researchers*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Rosenblum, G. D. & Lewis, M. (2003). Emotional development in adolescence. In G. Adams & M. Berzonsky (Eds.), *Blackwell handbook of adolescence* (269-290). Malden, MA: Blackwell.
- Salthouse, T. A. (1990). Working memory as processing resource in cognitive aging. *Developmental Review*, 10, 101-124.
- Santrock, J. W. (2008). The self, identity, emotions and personality. In, *Adolescence* (132-167). New York: McGraw-Hill.

- Schuytvlot, A. (1999). Ouders en kinderen in de rechtszaal: begrip en onbegrip van juridische procedures. *Nederlands tijdschrift voor opvoeding, vorming en onderwijs*, 15, 225- 238.
- Schweigert, F. J. (1999). Learning the Common Good: principles of community based moral education in restorative justice. *Journal of Moral Education*, 28(2), 163-183.
- Scott, E. S., & Steinberg, L. (2008). Adolescent Development and the Regulation of Youth Crime. *The Future Of Children*, 18(2), 15-33.
- Somerville, L. H., Jones, R. M. & Casey, B. J. (2010). A time of change: Behavioral and neural correlates of adolescent sensitivity to appetitive and aversive environmental cues. *Brain and cognition*, 72,124-133.
- Spear, L. (2002). The adolescent brain and the college drinker: Biological basis of the propensity to use and misuse alcohol. *Journal of studies on alcohol*, 14, 71-81.
- Steinberg, L. (2008). A social neuroscience perspective on adolescent risk-taking. *Developmental Review*, 28, 78-106.
- Stokkum, B. van (2002). Moral emotions in restorative justice conferences: Managing shame, designing empathy. *Theoretical Criminology*, 6(3), 339-360.
- Suizzo, M. (2000). The social-emotional and cultural contexts of cognitive development: Neo-Piagetian perspectives. *Child Development*, 71, 846-849.
- Trentacosta, C. J. & Shaw, D. S. (2009). Emotional self-regulation, peer rejection, and antisocial behavior: Developmental associations from early childhood to early adolescence. *Journal of applied developmentall psychology*, 30, 356-365.
- Verhulst, F. C. (2005). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV,
12-19.
- Weijers, I. (2004). Requirements for Communication in the Courtroom: A Comparative Perspective on the Youth Court in England/Wales and The Netherlands. *Youth Justice, The Journal of the National Association for Youth Justice*, 4, 1, 22-31.
- Weijers, I. (2005). *De pedagogische uitdaging van het jeugdstrafrecht*, Amsterdam: SWP.
- Weijers, I. (2008a). Het verhoor van minderjarige verdachten. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (257-282). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Weijers, I. (2008b). De pedagogische opgaven van de jeugdstrafzitting. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (315-324). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Weijers, I. (2008c). Grondslagen van jeugdstrafrecht. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (pp. 31-52), Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

- Weijers, I. (2009). De rol van de ouders in het jeugdstrafrecht. *Nederlands Juristenblad*, 10, 615-619.
- Weijers, I., & Hokwerda, Y. M. (2003). Patterns and Possibilities for Pedagogical Communication in Juvenile Courts: England and Wales and The Netherlands. In F. Dünkel & K. Drenkhahn (Eds.), *Youth Violence: New Patterns and Local Responses* (pp. 679-690). Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität.
- White, J. L., Moffitt, T. E., & Silva, P. A. (1989). A prospective replication of the protective effects of IQ in subjects at high risk for juvenile delinquency. *Journal of consulting and clinical psychology*, 57, 719-724.
- Wit, J. de, Slot, W., & Aken, M. van (2007). *Psychologie van de adolescentie, Basisboek*. Baarn: HB Uitgevers.
- Woolard, J. L., Harvell, S. & Graham, S. (2008). Anticipatory justice among adolescents: Age and racial/ethnic differences in perceived unfairness of the justice system. *Behavioral sciences and the law*, 26, 207-226.

Bijlagen

1. Voorbeeld uitwerking interviewvragen en observatie
2. Observatielijst

BIJLAGE 1: Voorbeeld uitwerking interviewvragen en observatie

Enkelvoudige Kamer

26 april 2010

Zitting 1

Verdachte is een jongen van 15 jaar. Hij heeft nu les op een tijdelijke school (time-out project), maar wil volgend jaar naar reguliere school (Nu Havo 3)

Start:	10.00u
Cautie:	ja
Uitleg rechter:	ja
Gebruik zwijgrecht:	nee
Uiting onschuldpresumptie:	nee
Leeftijd:	15
Geslacht:	man
First offender:	ja
Voorarrest:	nee
Ontkennende verdachte:	ja
Eis:	60 uur werkstraf (30 uur voorw)
Bewezen verklaard:	ja
Uitspraak:	40 uur werkstraf (20 uur voorw)

Aangegeven mogelijkheid hoger beroep: ja

Delict:

* bedreiging (2x)

Aanwezig:

- Rechter (1, vrouwelijk)
- Griffier
- OVJ
- Raadsman
- Verdachte
- Moeder

Citaten:

Rechter →

- Waarom zou hij iets anders zeggen dan dat er is gebeurd? (mbt getuige)
- Klopt dit allemaal niet? (na voorlezen getuigenverklaringen)
- Waarom zeggen al deze mensen dit dan?

- Leraren durven je geen les te geven en kunnen niet slapen als ze weten dat ze jou in de klas hebben
 - Ik begrijp dat je het moeilijk hebt gehad vanwege het overlijden van je vader?
- tov moeder:
- RvdK zou al intensieve begeleiding hebben geadviseerd?
 - Begrijp je de eis? (→ legt dit na stilzwijgen toch nog even uit)
 - Complottheorie gaat echt niet op (rechter komt gefrustreerd over)
 - ik vind het niet kunnen dat je het feit in zijn geheel blijft ontkennen.

OvJ →

- [Gebruikt nogal populaire taal en wil voorbij gaan aan overlijden vader]
- Je zou eens moeten stilstaan bij je toekomst.

Verdachte →

- [ontkent het feit gepleegd te hebben]
- Ik was niet boos; ik was geschrokken, verdrietig en verbaasd (ten tijde van plegen delict)

Cognitief aspect:

1a. Weet je waarom je vandaag voor de rechter moest verschijnen, en zo ja, leg uit?

Er is gezegd dat ik mensen heb bedreigd

1b. Wie heeft je hierover uitleg gegeven?

Via de politie

2. Hoe heb je je voorbereid op de zitting?

Ik heb me niet voorbereid, dit is de eerste keer

3a. Had je vooraf een idee wat je kon verwachten van de zitting en wat er ging gebeuren tijdens de zitting?

Nee, eigenlijk niet

3b. Wie heeft je hierover uitleg gegeven?

Mijn advocaat heeft dat verteld

3c. Heb je hier tijdens en na de zitting een ander beeld van gekregen, en zo ja, leg uit waarom?

Ja, maar ik ben niet blij met hoe het is gegaan

4a. Heeft iemand jou uitgelegd wat de taak is van de rechter, de officier van justitie en de advocaat tijdens de strafzitting, en zo ja, leg eens uit wat hierover verteld is?

Ja mijn advocaat (tevens broer) heeft uitgelegd wie wat doet

4b. Heb je tijdens en na de zitting een ander beeld gekregen van deze taken, en zo ja, leg uit waarom?

Nee

5. Vind je dat de rechter tijdens de zitting duidelijk heeft uitgelegd wat er ging gebeuren? Leg uit waarom wel of niet.

Ja, ze heeft gezegd dat ze (hiermee wordt rechter bedoeld) ging vertellen en daarna de Officier.

6. Zijn er woorden gebruikt die jij niet begreep?

Nee ik begreep het allemaal

8a. Is er vandaag een straf of maatregel aan je opgelegd, en zo ja, kun je vertellen wat deze is?

Ja ik heb een werkstraf waarvan een deel voorwaardelijk.

8b. Begrijp je waarom de rechter je deze straf heeft opgelegd? Ja, waarom?

Nee, want ik heb niet gedaan wat ze zeggen.

Moreel aspect:

9. Wat vind je zelf van de straf die de rechter je opgelegd heeft?

Niet terecht, het valt tegen

10. Accepteer je de straf die de rechter jou heeft gegeven?

Ja, zal wel moeten

11a. Wat vind je ervan dat er slachtoffers zijn van het aan jou tenlastegelegde delict?

Ik was boos en heb misschien gescholden, maar ik vind niet dat er een slachtoffer is

11b. Wil je het goed maken met de slachtoffers?

Nee dus

12a. Wat vind je zelf van wat je hebt gedaan?

Ik heb niet gedaan wat ze zeggen

12b. Ervoer je voor de zitting gevoelens van schuld, schaamte of spijt? Leg uit waarom.

Nee

12c. Ervaar je nu (na de zitting) gevoelens van schuld, schaamte of spijt, en zo ja leg uit waarom.

Nee

Sociaal-emotioneel aspect jeugdigen:

13a. Welke gevoelens ervoer je voordat je de zitting binnen ging?

Ik was zenuwachtig. Het was de eerste keer en een beetje vreemd

13b. Kun je uitleggen waarom je je zo voelde?

(zie 13a)

14. Vind je het terecht dat je op de zitting moest verschijnen?

Nee

15. Welke gevoelens ervoer je tijdens (over het verloop) de zitting? En wat waren de gevolgen van deze gevoelens?

Ik voelde me machteloos. Ik had het idee dat ik het niet meer zelf in de hand had en dat anderen over mij gingen beslissen.

16. Had je het idee dat er naar je werd geluisterd?

Ja, dat wel

17. Heb je het idee dat je zelf genoeg aan het woord bent geweest, of had je verwacht meer/minder aan het woord te mogen zijn?

Ja

18. Welke gevoelens ervaar je nu (na de zitting)?

Onterecht beschuldigd (DV Misschien nog boos, of juist opgelucht of blij?) Teleurgesteld

19. Vind je de uitspraak van de rechter rechtvaardig?

Nee

20. Wat vond je van de manier waarop de rechter tegen je praatte en zijn manier van vragen stellen?

Die waren wel duidelijk

21. Wat vond je van de locatie/ sfeer van de zitting?

Rustig

Sociaal-emotioneel aspect ouders (Moeder):

21. Welke gevoelens ervoer u voordat de zitting begon?

Ik was zenuwachtig, het was de eerste keer dat we hier waren voor een zaak. Ik wa hier al wel eens voor de beediging van mijn zoon.

22. Vindt u het terecht dat uw zoon/dochter is opgeroepen om te verschijnen? Leg uit waarom.

Nee dat is niet terecht

23. Welke gevoelens ervoer u tijdens de zitting?

Ik had het idee dat we niet werden geloofd en de uitkomst al vast stond

24. Had u het idee dat er naar u en uw zoon/dochter werd geluisterd?

Ja er werd wel geluisterd (DV er werd alleen niets mee gedaan) Nee inderdaad

25. Welke gevoelens ervaart u na de zitting?

26. Wat vond u van de zitting?

Ik had het idee dat we moesten vechten tegen de bierkaai en voelde me machteloos

27. Wat vond u van de manier waarop de rechter tegen u en uw zoon/dochter praatte en de manier van vragen stellen door de rechter?

Dit was duidelijk. Niet te moeilijk en direct

28. Wat zijn uw gevoelens over het verloop van de zitting?

29. Wat zijn uw gevoelens ten opzichte van de locatie/ sfeer van de zitting?

Rustig, niet gezellig ofzo he

30. Hoe denkt u dat uw zoon/dochter zich voelde tijdens de zitting en welke invloed had

dat op u?

Hij is wel aangehoord, maar er is niets mee gedaan

31. Vindt u de uitspraak van de rechter rechtvaardig?

Nee

Bijlage 2: Observatielijst

Observatielijst Jeugdstrafrechtstelsel		No.:
Algemeen		
Naam Observator:		Naam Rechter(s):
Start:	Eind:	Naam Officier van Justitie / Parketsecretaris:
Jeugdstrafrecht /volwassenenstrafrecht		
Bijzonderheden (ruis):		Processuele voorschriften Cautie: JA / NEE – Uitleg door rechter: JA / NEE – Maakt de verdachte gebruik van zwijgrecht: JA / NEE
Beschrijving setting (plattegrond) Rb:		Uiting onschuldpresumptie: JA / NEE Schending van pressieverbod: Weinig 1 2 3 4 5 Veel
Gegevens jeugdige verdachte		
Leeftijd:	Geslacht: M / V	Etniciteit:
Ontkennende verdachte: JA / NEE / GEDEELTELIJK		First Offender: JA / NEE / ONBEKEND
Soort zitting:		Voorarrest: JA / NEE
Delictsomschrijving:		Eis (of aanbod):
<ul style="list-style-type: none"> – Is het strafbaar feit bewezen verklaard: JA / NEE – Uitspraak / Vervolg: – Geeft rechter duidelijk mogelijkheid tot instellen van beroep: JA / NEE 		
Aanwezigen		

	Aanwezig	Reden afwezigheid	voor	Ouders / Verzorgers:
Rechter 1				– Vader
Rechter 2				– Moeder
Rechter 3				– Anders, namelijk:
Griffier				
Officier van Justitie/ parketsecretaris				Overige familieleden:
Raadsman				– Broer
Jeugdige verdachte				– Zus
Ouders / verzorgers				– Grootouder(s)
Overige familieleden				– Anders, namelijk:
Slachtoffer				Deskundigen:
Getuigen				– Raadsonderzoeker
Deskundigen				– Jeugd reclasseerder
Tolk				– Maatschappelijk werker
Overigen				– Anders, namelijk:

Communicatie			
	Rechter	Officier	Raadsman
Tempo (laag – hoog)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Volume (zacht – hard)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Articulatie (onduidelijk – overdreven)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Intonatie (vriendelijk – streng)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Moeilijkheidsgraad (te makkelijk – te moeilijk)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Gebruik van jargon (niet – veel)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Gebruik van afkortingen (niet – veel)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Verduidelijking (niet – veel)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Doorvragen (niet – veel)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen:			
Inhoud			
	Rechter	Officier	Raadsman

<i>Interesse voor verdachte (niet - veel)</i>			
• Situatie thuis	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
• School / opleiding	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
• Vrijtijdsbesteding	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
• Vrienden	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
• Vraag naar toekomstplannen verdachte	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
<i>Positieve beïnvloeding (niet - veel)</i>			
• Begrip tonen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
• Complimenteren	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
• Aanmoedigen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
<i>Moraliteit (niet - veel)</i>			
• Beroep op schuldgevoel	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
• Beroep spijtgevoelens	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
• Beroep op schaamte	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
• Beroep op empathie (rol slachtoffer)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
• Terechtwijzing	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
• Blijk van overtuiging schuld	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
<i>Overig</i>			
Standpunt OvJ duidelijk naar voren?	Zwak	1 2 3 4 5	Sterk
Standpunt verdachte (raadsman) duidelijk naar voren?	Zwak	1 2 3 4 5	Sterk
Opmerkingen:			

Jeugdige verdachte

Schuldbesef	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Spijt betuigen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Schaamte tonen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Empathie tonen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Inzicht in ernst delict	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Nerveus	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Boos / Frustratie	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Laconiek / Onverschillig	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Verlegen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Huilen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Opwinding	Weinig	1 2 3 4 5	Veel
Houding	Ongeïnteresseerd	1 2 3 4 5	Geïnteresseerd
Spraakzaam	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Reactie op uitspraak	Geen	1 2 3 4 5	Veel
Opmerkingen:			